

## Om Geografien som Skolefag\*)

Ved Lærer P. Lauridsen.

I den sidste Menneskealder er der sket et stort og mægtigt Opsving i den geografiske Videnskab. Det er endnu ikke ret længe siden, at den opfattedes som en rent praktisk Nyttensag uden virkelig videnskabelig Betydning. Den forsynede os med Kaart, med en Række højt nødvendige Navne, med et topografisk Stof, der i og for sig var uundværligt, men alligevel ikke havde hjemme i Videnskabens Tempel undtagen som en nyttig Tjenestekvinde for virkelige Videnskaber, særlig for Historien. Med en saadan Opfattelse kunde man umulig tillægge den geografiske Undervisning nogen stor Betydning. Det var ganske vist nødvendigt at give Eleverne noget Kjendskab til geografiske Ting, da disse saa ofte forekomme i det daglige Liv, men da de paa den anden Side kun ere en Sammenhobning af højt heterogene Sager, kunde de uden Skade for Barnets aandelige Udvikling indskrænkes til det mindst mulige, til det allernødvendigste, og den indvundne Tid anvendes paa en nyttigere Maade. Men lidt efter lidt ændredes denne Opfattelse, og for en halv Menneskealder siden indtraadte et helt Omslag. Ved denne Tid nærmede den sidste store Opdagelsesperiode sig sin Afslutning. Menneskeslægten havde sat sig i aandelig Besiddelse af hele Kloden, den allerstørste Del af denne var berejst og undersøgt, og i store Træk vare Jordens Egne bekendte og beskrevne. De hvide Pletter paa Kaartene vare i Færd med at forsvinde, og en tildels ny Art af geografiske Undersøgelser begyndte at træde i Forgrunden. De geografiske Monogramer afløste de heroiske Rejseberetninger, hvor det episke Rejsestof ofte paa en interessant og fængslende, men tit ogsaa paa en forvirrende Maade blandedes ind i de geografiske Iagttagelser. Ogsaa Fremtiden vil faa sine geografiske Rejser, men under tildels andre Former, med skarpere begrænsede Formaal og som oftest uden de episk-heroiske Elementer, der hidtil i saa høj Grad have lagt Beslag paa Almenhedens Opmærksomhed og

Interesse, og Resultaterne ville fremkomme ikke som en Blanding af oplevet og set, men som en videnskabelig Opsummering af hele vort Kjendskab til det omhandlede geografiske Objekt eller Problem.

Paa en noget lignende Maade forholde Geografiens moderne Dyrkere sig til hele Jordkloden. De søge at gjenmarbejde og belyse det store Stof, der gennem 4000 Aars uafbrudt Arbejde er hobet sammen og endnu daglig tilføres os fra alle Jordens Hjørner og Kanter, at indordne Jordlivets saa forskelligartede og rige fysiske Foreteelser under almengyldige og frugtbare Synspunkter. Men førend et saadant Arbejde var muligt, maatte der foregaa en storartet Udvikling af Naturvidenskaberne. De maatte bemægtige sig Klodens vegetative, animalske og menneskelige Liv, undersøge Planternes og Dyrenes Bygning, Race- og Afstammingsforhold, Formernes Liv under de mest forskelligartede Omgivelser, deres Afhængighed af disse Omgivelser, deres Omdannelser af Localiteterne og Slægtgruppernes Optræden i vidt adskilte Egne. Men samtidig var en kraftig Udvikling af andre særegne Grene af fysisk Viden ligesaa nødvendig. De antike Videnskaber: Astronomi og Matematik maatte først naa frem til det høje Stændpunkt, som Renaissanceen i det 16. Aarhundrede forjættede dem; de moderne Kundskabsfag: Kemi, Fysik, Biologi og Geologi maatte skabes, og Studiet af Historien og Arkæologien føres ind i et mere videnskabeligt Spor,<sup>1)</sup> før det tilfulde kunde lykkes at belyse alle de utallige, de tilsyneladende saa heterogene Kjendsgjæringer, der ere indsamlede fra saa mange Lande og saa mange Have, bringe dem i Sammenhæng med hverandre, eftervise en organisk Udvikling, paavise Aarsags- og Virkningsforholdet, kort sagt, skabe Geografien i moderne Forstand. Geografien studerer de fysiske Tings kavsale Sammenhæng. Dens Felt er Menneskets fysiske Omgivelser paa Kloden og den Vexelvirkning, der opstaar mellem Mennesket og disse fysiske Omgivelser. Den har hørt op med at være en blot Beskrivelse, en Topografi. Den behandler Problemer. Som enhver anden Videnskab søger den, ledet af sikre Grundsætninger, at samle, klassificere og beaande Iagttagelser og Erfaringer, og den har særlig til Maal

\*) *Anton Stauber*: Das Studium der Geographie in und ausser der Schule. Gekrönte Preisschrift. Augsburg. 1888. Sr. Majestät dem Könige von Belgien Leopold II gewidmet.

*J. Scott Keltie*: Geographical Education. Report to the Council of the Royal Geographical Society. — Suppl. Papers Vol. I. London. 1886.

<sup>1)</sup> Proceedings of the Roy. Geograph. Society. 1888. Foredrag af General Strachey.

at opbygge det længe savnede, forbindende Led mellem Menneskets aandelige Liv og dets fysiske Omgivelser. Under dette Arbejde lægger den Beslag paa alle de Videnskaber, der beskæftige sig med disse Omgivelser eller Dele af dem; den optager visse af deres Resultater i sin Debat til fortsat videre Behandling, og den giver os derved en Ramme, hvori vi paa organisk Maade kunne indordne, overskue og tilegne os mange af de fysiske Specialvidenskabers Resultater, for saa vidt som de træde i Forhold til Jordoverfladens Former eller biologiske Fænomener.

Paa denne Maade er Geografien bleven en Nutidsvidenskab, den yngstfødte af Naturvidenskaberne, og heri maa vi fornemlig søge Grunden til det store Opsving, den har gjort i de sidste 30 Aar, til den Række af fortrinlige Videnskabsmænd, der ere blevne dens ivrige Dyrkere, den Masse af Tidsskrifter, der ustandselig inddrage ethvert Felt paa Jordens Kreds under geografisk Behandling, og det stadig voxende Antal af Selskaber, der paa éngang støtte den videnskabelige Forskning og Populariseringen af dens Resultater.

For 50 Aar siden fandtes kun de tre geografiske Moderselskaber, i Paris, London og Berlin, nu ere de i et Antal af omtrent 100 spredte over hele den dannede Verden, og særlig i Tyskland og Frankrig dyrke flere af dem kun specielle Sider af den geografiske Videnskab. Paa samme Maade er det gaaet med Fagets Stilling indenfor Højskolerne. 1871 kaldtes Oscar Peschel til Professor i Geografi ved Universitetet i Leipzig; han bortreves ganske vist kort efter (1875) af Døden, men i de faa Semestre havde han øvet en usædvanlig Indflydelse, Lærestol oprettedes paa Lærestol, og de tyske Hovedstaters Universiteter have nu alle en Repræsentant for dette Æmne\*). De franske Forhold have udviklet sig paa en noget lignende Maade, de fleste andre Kulturlande have ligeledes mere eller mindre holdt Skridt med Udviklingen, indtil det endelig i Aaret 1888 ogsaa lykkedes at faa de geografiske Studier anerkjendte som Universitetsfag i Oxford og Cambridge. I denne Henseende ere vi ikke blevne tilbage, i hvert Fald ikke i rent udvortes Forstand. Takket være to Enkeltmænds Energi og Udholdenhed oprettedes allerede

\*) Den hurtige Udvikling fremgaar bedst af følgende Oversigt. Lærestole i Geografi oprettedes 1871 i Leipzig, 1874 i Berlin, 1874 i Halle, 1875 i Strassburg, 1876 i Marburg, 1876 i Königsberg, 1879 i Bonn og i Kiel, 1880 i Breslau og Göttingen, 1881 i Greifswald og 1885 i Münster.

i Syvtierne en Docentpost ved Københavns Universitet, der senere har muliggjort, at Geografiens Fordringer kunde ske Fyldest ved den ny Skoleembedsexamen — og et geografisk Selskab, der paa flere Maader søger at udbrede Kjendskab til og Interesse for Geografien. I denne Sammenhæng maa det heller ikke glemmes, at den grønlandske Kommission aarlig sender en Række yngre Videnskabsmænd til Grønland, at disse Mænd hidtil have gjort et ganske fortrinligt Arbejde, og at vi takket være dem og vort store nordiske Biland med Dygtighed have hævdet vor Plads i den almindelige geografiske Fællesforsken.

Men i en anden Henseende ere vi blevne sorgelig langt tilbage. Jævnside med Geografiens videnskabelige Opsving i Udlandet er der gaaet en meget kraftig Bevægelse for at skaffe den en passende Plads i Skolen og Uddannelsen, en ivrig, næsten lidenskabelig Kamp for at gøre den nyskabte Videnskabs store Dannelseselementer frugtbringende i den nye Slægts Opdragelse.

Siden Ritters og Joachim Fr. Schouws Tid have en Række fremragende Skolegeografer arbejdet for at skaffe Geografien Plads, Methode, Læremidler og fremfor alt *Lærerkrafter*, og de to Arbejder, til hvilke der er henvist, ere nogle af de smukkeste Vidnesbyrd om disse Bestræbelser. I Aaret 1884 sendte det geografiske Selskab i London sin nuværende Bibliothekar, Mr. Scott Keltie, rundt til de vigtigste Skoler i England og paa Fastlandet, for at han kunde gøre sig bekendt med Geografiundervisningens Standpunkt i disse Skoler. Mr. Keltie besøgte Mellemeuropa og Frankrig, og hans Indberetning meddeler desuden Oplysninger om Skolerne i Italien, Spanien, Sverige og Nordamerika. Han indsamlede et stort Apparat af Undervisningsprogrammer, Lærebøger, Kaart og Anskuelsesmidler, og Selskabet benyttede dette til en højst interessant, skolegeografisk Udstilling i London, ledsaget af oplysende Foredrag, der tiltrak sig almindelig Opmærksomhed og er i Færd med at føre den engelske Geografiundervisning ind i et rationelt og frugtbringende Spor. Særlig spores en stærk Forbedring af Landets Lærebøger og kartografiske Hjælpe-midler. Omtrent samtidig udsatte den belgiske Konge, Leopold II, hvis Interesse for geografisk Forskning har givet sig saa mange og saa kongelige Udtryk, en Pris paa 25000 Francs for det bedste Værk om Geografien som Skole- og Studiefag: *„Pour le meilleur ouvrage exposant les moyens à employer et les mesures à prendre pour populariser l'étude de la géographie et pour en développer l'enseignement dans les établissements d'in-*

*struction des divers degrés.*“ Der indkom 60 Arbejder i 8 Sprog fra 17 forskellige Lande, og i et Møde i Februar 1887 erklærede Juryen, at 6 af disse Værker fortjente hæderlig Omtale, men samtidig tilkendte den Professor Anton Stauber ved Realgymnasiet i Augsburg Prisen for det af ham indleverede Arbejde. Selvfølgelig griber man et Skrift, der har indbragt sin Forfatter en ligesaa sjælden som værdifuld Anerkjendelse, med et vist Begjær. Hr. Stauber er en meget moderne Aand. Han kaster det klerikale Evropa Handsken lige i Ansigtet, og allerede paa det første Par Blade har den priskronede Skribent travlt med at vise sig baade som en ivrig Naturalist og begejstret Geograf. Bogen er skreven med stor Varme og giver et godt Billede af de geografiske Reformbestræbelser, der for Tiden er fremme i Evropa; ved Kelties Arbejde føres man ind i selve deres Værksteder, og, læser man Stauber og Keltie i Forening, faar man paa den ene Side et meget stærkt Indtryk af, med hvilken Iver Geografiundervisningen fremmes rundt om os, og paa den anden Side en højst ubehagelig Følelse af, at vi ere sakkede af. Hele denne Bevægelse er gaaet vor Dør forbi, og Keltie's Tavshed om danske Forhold maa derfor opfattes som en Artighed.

Den nye Skoles Hovedsætning er denne: Ifølge sin Karakter er Geografien en naturvidenskabelig Disciplin, og den naturvidenskabelige Side maa derfor overalt og altid danne Grundlaget for den politiske, kommercielle eller statistiske Geografi. Medens den ældre Opfattelse stykkede Geografien ud i en Række splittede Discipliner, der indovedes hver for sig, kræver den moderne Opfattelse, at den læres som et organisk Hele, som en naturvidenskabelig sammenholdt, logisk Synthese, hvori den politiske Del indgaar som et Element.

Kun en sikker Fastholden af denne Grundsætning kan gjøre Undervisningen opdragende, aandfuld og nyttig, medens et fra al højere Begrundelse udskilt Nomenklatur af overvejende politisk Indhold virker tidspildende og sløvende. Den moderne Geografiundervisning er anskuelig i god Forstand. Den begynder ikke med theoretiske Definitioner af geografiske Grundbegreber og Termini technici lige saa lidt som med Beskrivelsen af Verdensdelene i store Træk. Dens første Maal er at gjøre Eleven bekendt med Jordens Grundformer, for saa vidt som Skolens nærmeste Omegn afgiver konkrete Exempler paa disse, og i det den derefter uafbrudt bevæger sig kredsagtig fremad fra det lettere til det sværere, fra kjendt til ukjendt, fra nært til fjært, fra det haandgribelige til

det dermed ensartede eller analoge, fra det enkelte til det sammensatte, fra Dele til Væsenhelhed, *fra Aarsag til Virkning*, søger den overalt at formæle Anskuelighed med Indsigt. Den stiller sig lige saa afvisende over for de golde Abstraktioner som overfor de livlige og interessante Svinkeærender, der længe ere blevne betragtede som Smykke for danske Lærebøger. Den foragter det tanketomme Konglomerat, den „Handwerksburschengeographie“, der bestaar af 1. Grænser, 2. Bjerge og Floder, 3. nogle almindelige Bemærkninger om Vejrlaget, 4. Produktrækker, 5. Provinsinddelinger og Byer med Opramsning af deres Seværdigheder, — og det selv om Læreren endog skulde opmande sig til at foretage nogle skeletmæssige og højst abstrakte Rejser paa Kaartet. Den vil føre Eleven ind i Naturens Værksted; den vil fremfor alt bringe Forstaaelse og Indsigt, idet den tværs igjennem det overvældende Stof og den fortvivlende Strøm af løsrevne Enkeltheder søger efter og fastholder Tingenes kavsale Sammenhæng. Den forstaaer tilfulde Braadden i Voltaires Ord om Descartes: „Au lieu d'étudier la nature, il voulait la deviner.“

Hvor interessant og, med dansk Geografiundervisning for Øje, hvor nedtrykkende tillige er det ikke hos Joach. Fr. Schouw at læse følgende:\*) „De fleste Geografier begynde med det almindelige og gaa derfra efterhaanden over til mindre og mindre Dele. De behandle altsaa først Jordklodens almindelige Forhold, derpaa Verdensdelenes, saa de enkelte Staters og disses Underafdelinger. Det forekommer mig derimod, at den modsatte Fremgangsmaade, den synthetiske, er at foretrække; man faar en klarere Indsigt i det større, naar man først ret kjender dets Dele, og det ikke blot i Henseende til Naturforholdene, men ogsaa til de politiske. — — — Overhovedet er det vel unægteligt, at de Gjenstande, som læres i Forbindelse med Oplysning om deres Aarsags-Forhold, bedre mindes end de, som fremstilles uden saadan Oplysning, at en saadan Fremstillingsmaade er mere aandsdannende og aandsvækkende end en skeletagtig Fremstilling af Navne og enkeltstaaende Kjendsgjærninger. Naar man saaledes i sin Fremstilling fjærner de overflødige og trættende Enkeltheder, naar man dernæst søger at bringe de geografiske Forhold i inderligere Forbindelse, naar man fra det enkelte gaar til det sammensatte, og endeligen, naar man lægger Vind paa den sammenlignende Methode, saa troer jeg, at

\*) J. F. Schouw: Prøver paa en Jordbeskrivelse. Kbhvn. 1851.

man vil frembringe, et, saavidt Stoffet er givet, fuldstændigt og tro Billede af Jordkloden og dens Beboere, Folkene og Staterne.“

Saaledes talte en dansk Videnskabsmand for 40 Aar siden. I disse faa Linjer har han fremsat Geografiundervisningens moderne Theorier, og alligevel ere de forblevne uden virkelig Indflydelse paa vor Undervisning. Det Schouw, — med Ritter — kalder den sammenlignende Methode, er i Virkeligheden det samme som Kavsaltheorien, eller den geografisk-teleologiske Methode, som Otto Peschels har døbt den, og den er for saa vidt sammenlignende, som den for ligeartede Virkninger eftersøger og samstiller ensartede fysiske Aarsager.

Ethvert større geografisk Afsnit, som Eleven skal gjøres bekendt med, maa skildres for ham under følgende Hovedpunkter: 1. Landets Udstrækning, Beliggenhed og Verdensstilling. 2. Dets vertikale Beskaffenhed. 3. Dets Hydrografi, idet denne er mere afhængig af Terrænformationen end omvendt. 4. Vejr- lag. 5. Plante- og 6. Dyreverdenen. 7. Det af alle disse Faktorer afhængige og dem dog igjen stærkt paavirkende Folkestof, dets Nationalitet, Religion, Dannelselse og Sæder, dets Erhvervsgrene og Arbejde, dets Handel og Søfart, hvortil slutter sig en kortfattet Omtale af dets Historie, en Skildring af dets politiske Forhold og det allernødvendigste af Landets Topografi. I en saadan Fremstilling er der Enhed, Fylde og Sammenhæng, eller, som Schouw udtrykker sig, de geografiske Forhold bringes i inderlig Forbindelse med hinanden. Ethvert enkelt af de 7 Momenter virker opad kavsalt betingende paa alle efterfølgende, og Mennesket fremtræder som den teleologiske Sum af alle forudgaaende naturlige Faktorer, og om det end ingenlunde staar passivt eller magtesløst over for disse, vilde den omvendte Rækkefølge dog langt fra tilbyde saa mange Tilknytningspunkter for Tanken eller tilbyde saa dybe Perspektiver ind i Naturens Husholdning. Den anførte Momentrække maa derfor iagttages ved enhver Fremstilling og Behandling af Geografien eller ved større Dele af samme. Ved enhver god Geografiundervisning gjælder det om at give Barnet *Exempler paa Jordoverfladens Former*, at forsyne det med *gode Anskuelsesmidler*, hvorved det kan opfatte disse Former, for saa vidt de ligge udenfor dets egen Synskreds, og at føre det ind i *Jordlivets kavsale Sammenhæng*. Den moderne Undervisning søger at naa disse Maal gennem *Hjemstavns-lære, Kaart- og Billedlæsning* samt *egentlig geografisk Undervisning*.

*Hjemstavns-lære*. Det er unødvendigt at dvæle

videre ved den Maade, hvorpaa vi sædvanlig begynde Geografiundervisningen. Vi stille vore 7—8 Aars Børn over for et fuldstændigt Kaart over Danmark eller Evropa, ja, vi ere maaske haardhjærtede nok til i deres første eller andet Skoleaar at trække dem rundt i den ganske Verden. Vi fortælle dem, at Vandet er blaat, Landet gult eller flerfarvet, Floderne sorte Slangelinjer og Byerne runde Klatter — og saa begynde Øvelserne. De ere i Sandhed forfærdelige. Barnet forstaaer ikke det mindste, og det skal heller ikke forstaa noget, eftersom der slet ikke er noget, der kan forstaaes af det. Det Kunstprodukt, som Menneskeslægten har arbejdet paa at frembringe og fuldkommengjøre i 1000 Aar, som kun de færreste Voxne, i hvert Fald her i Landet, have nogen virkelig Indsigt i — et Kaart — skal en stakkels 7-aars Dreng tilegne sig ved en Art Anskuelse. Dette er den rene Desperation! I alle øvrige Kulturstater er denne Fremgangsmaade forlængst opgiven. Dér forsøger man ikke at lade Børnene læse rent, før de kjende Bogstaverne, man spilder ikke Tiden i 4—5 Aar, for at det til Slutning endelig kan gaa op for dem, at der er noget til, der hedder kartografiske Tegn, hvilke saa igjen betegne, afbilde, antyde en haandgribelig Virkelighed. Nej, man begynder med at vise dem denne Virkelighed og det kartografiske Tegn, den Hieroglyf, som en lang historisk Udvikling og Sædvane har fastslaaet for den Art Virkelighedsformer. Man gaar frem paa den rette Anskuelighedsvej fra Tingen til Tegnet, fra Sagen til Billedet, for saa senere med des større Sikkerhed at kunne slutte fra Billedet til analoge Ting, medens vi derimod ere inde paa den usunde Anskuelighed, idet vi fra Tegnet gaa end ikke til Virkeligheden, men til et Skyggerids, et barnagtigt Hjærnespind, for saa vidt som Øvelsen da i det hele har været i Stand til at gjøre Indtryk paa Barnets Hjerne.

Den her omtalte, nøje Forbindelse mellem Barnets Selvsyn og den kartografiske Tegn-læsning kan kun opnaas i Barnets Hjemstavn og kun foretages med den Art geografiske Former, som optræde dér. Denne Art primaire Geografiundervisning har man derfor kaldt *Hjemstavns-lære*. Hovedsagen ved denne Øvelse er at bibringe Barnet de første selvstændige geografiske Indtryk af, hvad det ser om sig, og samtidig gjøre det fortroligt med Kartografiens Tegn, med dens Alfabet. I enhver Egn findes de vigtigste af de Grundformer, hvormed Geografien arbejder; enhver Hjemstavn har sit Stykke Himmel og Jord, sine Skyer, sit Vejrlag, Planter,

Dyr og Mennesker, og den afgiver derfor det eneste Grundlag, hvorpaa Anskueligheden og Forstaaelsen senere kan arbejde videre. Barnet skal have Begreb om Verdenhjørner, Afstande, Maal og Udstrækning, det maa strax indvies i Kjendskab til Jordgloben og hvad deraf følger, og det maa vænnes til tænksomt at opfatte alt, hvad det ser omkring sig: Høj og Dal, Mark og Skov, Dam og Sø, Bæk og Aa, Vind og Vejr, Sol og Stjærner, kort sagt, gjøres fortroligt med de simpleste geografiske Grundformer og med de Tegn, der kartografisk antyde disse. Hjemstavnlæren er en Tingsundervisning, dens Fremgangsmaade er konkret, det geografiske Begreb maa knyttes til et foreliggende Exempel, medens derimod rent theoretiske Definitioner endnu ikke ere paa deres Plads. Idet Barnets Anskuelsevne mættes med velordnede og godt tilegnede Tingsindtryk, er det i Stand til forstaaende at trænge ud over Selvsynets snævrere Kreds, og idet det ud af de kartografiske Tegn har lært at læse sig til en bekjendt Virkelighed, vil der senere ikke være noget i Vejen for, at det ud fra lignende Tegn kan læse sig til en ukjendt Virkelighed, til Karakteren af det Landskab, der gaar langt ud over Hjemstavns Grænser. Paa denne Maade glider Hjemstavnlæren umærkelig over i Geografiundervisning.

Det er ikke her Stedet at gaa nærmere ind paa denne Sags Enkeltheder. I Frankrig og Tyskland har den allerede affødt en hel Literatur, og det er ikke vanskeligt at finde den nødvendige Anvisning eller at komme i Besiddelse af nogle af de næsten tallose provinsielle eller lokale Ledetraade i Disciplinen, hvilke aarlig produceres syd for Elben<sup>1)</sup>. Det maa være nok at bemærke, at den er en ren mundtlig Øvelse, at den først og fremmest er knyttet til Kaartet over den hjemlige Egn, og at dens første Fordring til Skolen er et saadant Kaart. Et saadant findes sikkert ikke i de 99 af 100 danske Skoler, og det viser bedst, med hvilken Lige-gyldighed man ser paa en methodisk, eller, hvad der er det samme, en fornuftig Udvikling af Undervisningen. Selvfølgelig mangle de aller fleste af vore Skoler ogsaa de øvrige Læremidler, der høre til: Prospekter, Tegninger, Fotografier, billedlige Fremstillinger af Hjemmets geografiske Grundformer, Modeller og Relieffer.

Om Hjemstavnlærens nuværende Standpunkt i

<sup>1)</sup> Nogle af de vigtigste tyske Forfattere ere: Harnisch, Finger, Kehr, Patuschka, Matzat, Ziemann, Oberländer, Bormann, Wieszner, Hummel. Hüttmann, van der Laan etc.

Evropa træffes mange interessante Oplysninger hos Mr. Keltie, og han meddeler en Række Undervisningsprogrammer, der ere sande Mønstre og vel kunne friste vore Direktioner til Efterligning. Særlig i Schweits har Hjemstavnlæren taget et Opsving, der maa vække Opmærksomhed. Den er her ikke længere en blot elementær Indledning til Undervisningen i Geografi, men den er tillige dette Fags Afslutning og Toppunkt. I Kanton Zürichs højere Skoler f. Ex. bruges følgende Lærebog: „Zürich und Umgebung. Heimatskunde, herausgegeben von Lehrverein Zürichs“, og denne Bog er udarbejdet af en hel Række lærde Fagmænd og indeholder et storartet kulturhistorisk Stof. Doktorer og Professorer behandle Kantonets Topografi, Geologi, Klimatforhold, Plante- og Dyreverden, Byens historiske Udvikling, dens kunstneriske og historiske Monumenter, dens Betydning som Videnskabs-Centrum siden Reformationen; Sæder, Skikke og Fester; Sagn og Legender; Prøver af Kantondialekten; Industri, Handel og Omsætning, Statistik; Hospitaler og milde Stiftelser; Skoler og Opdragelsesvæsen; Udflugter og Spaserture o. s. v. — og i Stadens Skolemuseum findes Lærebogens Indhold illustreret paa den mest fyldige Maade. Her findes en Mængde Relieffer over Schweits eller Dele af Schweiz, af Zürich og Omegn; en Mængde fortrinlige Fotografier af Monumenter og monumentale Bygninger, Omegnens mest karakteristiske Landskaber, ældre og nyere Billeder af Staden, flere gamle Relieffer og en hel Række historiske Kaart, foruden en rig Samling af naturvidenskabelige og industrielle Prøver fra alle Stadier og alle Virksomhedssfærer. Denne Udvikling af Hjemstavnlæren er i højeste Grad interessant. Det er ikke længere Geografi, der meddeles, men det er en almindelig Orientering i det Kulturliv, som Barnet er Medarving til, og som det, naar det forlader Skolen, skal være aktiv Deltager i. Livets Kamp har sprængt Fagets Ramme! Hvor langt staar det store Kjøbenhavn dog ikke tilbage for det lille Zürich! Hvor maatte vi ikke ønske at kunne afslutte vor Geografiundervisning i Almue-, Borger- og Latinskoler med en saadan omfattende Orientering i vor gamle gode Stads fysiske, borgerlige, industrielle og maritime Liv! Der er næppe noget, vore Børn trænge mere til end netop dette; men desværre, vore Lærebogsforfattere have ikke mere at fortælle om denne Stad end om London eller Berlin, ja, vi kunne end ikke hænge et ordentligt Skolekaart over Barnets Fædrene stad op foran det. Her er i Sandhed meget at gjøre!

*Geografiundervisningen.* Den praktiserende danske Pædagog er som oftest behersket af en sær og skadelig Overtro. Han bilder sig ind, at Stoffet, naar det blot i passende, afmaalte Doser hældes paa de unge Hjærner, altid af sig selv er i Stand til at fremkalde Udvikling og Dannelse ved en Art spontan Gjæring. Den bekvemmeste Maade, hvorpaa denne Paahældning mest regelmæssig kan foretages, er ved Hjælp af en Lærebog, ved Udenadslæsning fra Paragraf til Paragraf, uden alt for mange tidspildende Forklaringer, Demonstrationer og Anskuelseskunster; i en stor Række af vore Borgerskoler forvandles Læreren til „Hører“, Tiden optages af aandeløse Examinationer,\* og Barnet forlader disse Skoler med et ret betydeligt Kundskabsstof og en endnu større Apathi for alt dette Lærdoms-kram, hvori der aldrig har banket en levende Sjæl. Vor Undervisningsmaade skaber ikke vaagen Intelligens, men sløv Viden, og dette nedtrykkende Resultat skyldes i første Linje *dens Ringeagt for Begyndelserne.*

Det er naturligt, at Hjemstavnlæren føres ud til en passende naturlig eller historisk Grænse-linje i det hjemlige Terræn. Efter at københavnske Skoler f. Ex. havde gjort deres Elever bekendte med Byen (støttet af en Ledetraad, der forsynede Barnet med en Haandudgave af Vægkaartet og med Illustrationer af Byens geografiske Former: Holm, Sund, Havn, Rhed, o. s. v.), vilde den næste Opgave være at føre Barnet til Omegnen, maaske til hele den nord-sjællandske Halvø, og i dette formrige Terræn udvide og fæstne Barnets Begreber, støttet dels af Lærebogens Billeder, dels af et godt, geografisk Billedværk over Danmark, som vi hurtigst mulig maa se at skaffe til Veje, ja, det kunde vel endog forsvares, om Barnet strax her blev gjort bekendt med hele vort lille Lands Geografi i Hovedtræk. Først efter et saadant Arbejde, der vil tage Aar og Dag, skulde Barnet give sig i Lag med den egentlige Geografiundervisning.

\*) I metodisk afseende torde det mest påfallende draget i den danske undervisningen vara, att läraren i Danmark mycket längre tid än hos oss merendels är fallet sysselsätter sig med hvar larjunge särskildt förr att utröna, i hvad mån han tilegnat sig dagens pensum och vida mindre rigtar sina ord till hela klassen. Lektionen får derigenom mera karakteren af en fortlöpande kedja utaf enskilda examinationer än af en Samundervisning, som alla lärjungerna, ej blott den för tillfället tillfrågade, måsta följa med samma uppmärksamhet. — E. Carlson: Om de geografiska studierna i Tyskland og Danmark. Skoleprogram. Götaborg 1887.

Men hvorledes skal denne begyndes? Idet Hjemstavnlæren forlader Barnets Virkelighedssfære, bliver den til en Topografi, der paa éngang savner saa vel Selvsynets Friskhed og Interesse som tilstrækkelig Modenhed og Aandsudvikling hos Barnet til at kunne opfattes og skattes. Et fortsat Arbejde i det af Hjemstavnlæren anviste Spor eller en stadig koncentrisk Udvidelse i Rummet synes ikke at være anbefalelsesværdig. Det er kun uforbederlige Systematikere, der kunne kræve, at Undervisningen skal rette sig efter et tilfældigt Rumforhold og ikke efter Barnets Modtagelsesevne, og det forekommer mig, at Stauber paa dette Punkt er meget uheldig, idet han med stor Styrke hævder, at Undervisningen strængt skal forblive i det koncentrisk-synthetiske Spor, og han udtrykker sin Tankegang i en Frase, som det vilde være Synd at oversætte. I det af Hjemstavnlæren anviste Spor fortsætte vi vor Vej „bis die durch das belehrende Wort erregten Wellen kindlicher Geistesarbeit an den äussersten Rändern der Erde, das Weltalls anschlagen“ — indtil Barnets Kundskabsbølge paa Jordens yderste Rand antaster Verdensaltet! — Alle Smaabørn ønske at tage stort paa Tingene, og intet ligger mindre for dem end abstrakte Naturbetragtninger. De interessere sig ikke for den Natur, som de ikke kune tage og føle paa, og de mangle endnu de nødvendige Forudsætninger til at kunne nyde Naturlivets harmoniske Udvikling, men derimod kunne de meget godt interessere sig for Mennesket i denne Natur, for Mennesket i Kamp med Naturens Magter, altsaa for Rejse- og Jagtæventyr, for storartede Naturoptrin, hvori Mennesket spiller en Rolle. De ønske at møttes, ikke med døde Theorier, men med levende Billeder, og det er Undervisningens Pligt at benytte sig af denne Tilbøjelighed. Ogsaa den maa tage stort og aandfuldt paa Tingene og ikke trampe videre ad den topografiske Vej, der er anvist ved Hjemstavnlæren. Denne Disciplin har ydet, hvad den formaar. Det er kun en Meningsløshed at paastaa, at Barnet har lettest ved at opfatte det i Rummet nærmeste, naar det dog ikke kan se dette nærmere, eller som om det, der kun ligger 2 Mil borte ikke ofte ligger længere borte fra Barnets Evner end det, der er 1000 Mil hinsides Havet. En Negerstammes, en Indianerhordes Liv og Færden f. Ex. ligger Barnets Standpunkt langt nærmere end Forstaaelsen af vort eget Statsliv; og Undervisningen maa derfor indrettes, ikke efter hvad der tager sig systematisk smukt ud paa Papiret, men efter hvad der passer bedst for Barnets Aandstilstand og Modtagelighed. Foreløbig er Hovedsa-

gen at vække Barnets Interesse, dets slumrende Evner, dets Jævnfølelsessans og Fantasi, og dette kan kun naas ved i store Træk at give det en almindelig Orientering over Jordoverfladens Hovedformer (Fordeling af Land og Vand, Folk og Stater) i Sammenhæng med en Række livlige Fortællinger om Rejser i fremmede Lande, om disse Landes storartede Naturfænomener, deres Ildsudbrud og Tordenstorme, deres mægtige Skove og vilde Dyr, men vel at mærke kun i Forbindelse med Menneskets Færd imellem disse Fænomener og i Kamp med disse Kræfter. Paa denne Maade har Menneskeslægten lært Geografi, og det er ogsaa paa denne Maade, vi bør indvie vore Børn i denne Kundskabsgren, idet vi tillige ved gode Anskuelsesmidler søge at erstatte Mangelen paa Selvsyn. Det er baade langt nyttigere og tillige fornuftligere med Jens Munk og Franklin, med Columbus og Cook, med Livingstone og Stanley, ja, om galt skal være, med Filias Fogg og Passepartout at rejse Jorden rundt end at hamre et Par hundrede topografiske Navne ind i nogle apathiske Hjørner.

Men jævnsides hermed maa gaa et andet, meget vigtigt Arbejde. Det kartografiske Grundlag, der er indvundet ved Hjemstavns læren, trænger til at udvides og grundfæstes. Enhver Lærer véd, hvilke store Vanskeligheder her er at overvinde. Vore Børn, selv om de ere 10—11 Aar gamle, kunne næppe læse andet end Navne ud af Kaartene, og man kan ikke vente, at de skulle kunne benytte dem i den Udstrækning, som det er muligt, ja, selv de fleste dannede Danske forstaa ikke ret at bruge et Kaart. I fremmede Skoler lægger man derfor megen Vægt paa Kaartlæsning og Kaarttegning. Mr. Keltie siger: En af Tysklands dygtigste og mest ansete Geografilerere, Dr. Lehmann, der indtil for nogle faa Aar siden arbejdede ved de Francke'ske Skoler i Halle og nu er Professor ved Universitetet i Münster, anvendte en stor Del af Tiden i Barnets 3 første Undervisningsaar til Kaarttegning. Han krævede, at de skulde eftertegne hans Fortegning paa Skoletavlen, at de tilfulde bleve fortrolige med alle Signaturer og deres Betydning og kunde aftegne alle Konturlinjer, Bakke- og Bjergskraveringer, Maalestokke o. s. v. Naturligvis er dette kun muligt i et Land, hvor Skolekaartene ere udførte med videnskabelig Nøjagtighed. Men efter et saadant 3aarigt Kursus plager Dr. Lehmann ikke længere sine Elever med Kaarttegning — undtagen i ganske særlige Øjemed — Maalet er naaet. de ere blevne Herrer over de kartografiske Former. Paa Dr. Lehmanns Forlangende, fortæller han videre,

udpegede jeg 4 Drengene i en af hans yngre Klasser, hvor han gav en Time i Avstraliens Geografi. To af disse sad ved min Side og tegnede efter Hukommelsen paa et Ark hvidt Papir et Kaart over Avstrallandet; de indførte Længde- og Breddegraderne med Sikkerhed og gjengav Landets Hovedtræk med Forstand og Nøjagtighed. De andre to gik til den store Vægtavle og kopierede i firedobbelt Maalestok deres Atlasblad over Avstrallandet, de fysiske Elementer tegnedes med forskjelligfarvet Kridt, Bjergskraaningerne vare omhyggelig graduerede, og hele Tegningen viste, at de havde en forstandig Opfattelse af, hvad et Kaart er. Ligeledes bruger Dr. Lehmann at ophænge smaa Reliefkaart i en Glaskasse, nær ved Skolestuens Udgang, for at enhver kan undersøge dem ved Timens Slutning. „Han forlanger, at de kartografiske Tegn skulle læres lige saa nøjagtig og fuldstændig som Alfabetet, og han sætter sine Elever i Stand til af Kaartene at uddrage alle de Oplysninger, som de indeholde.“ Alle disse Øvelser ere jo næsten ukjendte i vore almindelige Skoler, selv i de højeste og mest videnskabelige. Men i Tyskland og Frankrig gaar man endnu et Skridt videre. „Det er i høj Grad „en vogue“ siger Keltie at bygge Sandrelieffer op af hele Distrikter eller Egne. I Staden Leipzigs første Realskole benyttedes Generalstabens Kaart over Omegnen, og paa Grundlag af dette byggede Eleverne et Relief i Sand med nøjagtig Gjenlignelse af Konturlinjerne og de ækvivalente Kurver“. I en Borgerskole i Zürich fandt han en anden Maade i Brug for at indprente Eleverne de kartografiske Tegn og deres Betydning. Paa Grundlag af et udmærket Detailkaart udarbejdede de af hvide Papskiver, nøjagtig tilpassede til Kurvernes Snit, et Relief, der satte dem i Stand til at anskueliggjøre, hvad Kaartet fortalte paa sin Maade.

Meningen med alle disse Øvelser er selvfølgelig en dobbelt: at gjøre Eleven fuldt ud fortrolig med Kaartenes Fremstillingsmaader, og ved hans egen Virksomhed kraftig at indpræge de geografiske Hovedformer i hans Erindring. Skjønt hele den kaarttegnende Methode endnu er temmelig ny, har den dog gennemløbet en Række Udviklingsfaser, og en stor Del af de Fremgangsmaader, der for 10 Aar siden pristest som Mesterværk af pædagogisk Snille, befinde sig allerede paa Pulterkammeret, og jeg finder ingen Anledning til at dvæle ved dem. For Tiden ere Kirckhoff-Lehmanns og Prof. Umlauts Fremgangsmaader de mest anerkjendte. Ved den første benytter Barnet et saakaldt „Zeichenatlas“, der indeholder Landenes Gradnæt i simple, rette Linjer. Paa Gradnettet

fixeres — efter aflæst Bredder og Længde — visse Hovedpunkter i Landets ydre Konturer, hvorefter disse drages paa fri Haand og det geografiske Stof indtegnes. Prof. Umlauf benytter derimod som Støttestreger Landets vigtigste Meridian og Parallellkreds, de saakaldte Normaler: paa disse indtegner Eleven efter opgivne Maal nogle faa Hovedpunkter, og Fremgangsmaaden er forøvrigt den samme.\*)

Det følger af sig selv, at Geografien, der spænder over et saa stort Felt og henvender sig til Barnet i dets forskellige Aldre, maa læres i forskellige Kurser eller Trin. Disse Kurser omfatte stadig det samme Æmne, men de se dette hver Gang under ny Belysning og behandle det med forskjellig Uddybning. Det er det samme ydre Palads, siger Stauber, men hvert efterfølgende er omhyggeligere indrettet og rigere udstyret end det forangaaende. Efter at Eleven har arbejdet sig igennem Disciplinens Begyndelsesgrunde, gennem en Oversigt over Jordens Hovedformer og en kort Topografi over Land og Folk i Forbindelse med en omhyggelig Indøvelse i Kaartlæsning og Kaarttegning, staar det overfor, hvad vi her hjemme fortrinsvis betragte som Geografi: *den specielle Beskrivelse af Jordens Lande* (Länderkunde). Ogsaa ved denne Undervisning kan man, som vi altid have gjort det, gaa ud fra Hjemmet og fortsætte koncentrisk udvidende, men meget taler for at begynde et Sted i Periferien og ende med Hjemmet. Derved bliver det muligt at gaa fra det lettere til det sværere, fra det enkelte til det mere sammensatte, at behandle de mindst kultiverede Verdensdele paa et Tidspunkt, da Barnets Sind er særlig oplagt til at høre om dem, og dets Evner endnu ikke ere tilstrækkelig udviklede og modne til et virkeligt Studium af Evropas Kultur- og Statsliv. I andet Undervisningstrin\*\*) har Prof. A. Supan følgende Ordning: Afrika, Asien, Evropa, Amerika, Avstralien og Polynesian, Polaregnene; medens Kirchhoff\*\*\*) begynder med Avstralien og gaar derfra til Amerika, Afrika, Asien og Evropa. Stoffets Fordringer bevæge sig her efter en stadig stigende Skala

\*) Debes: *Zeichenatlas zum Gebrauch im geogr. Unterricht auf den Mittelstufen*. Leipzig 1884.

Fr. Umlauf: *Kartenskizzen für die Schulpraxis*. Wien 1882. Forøvrigt henviser jeg til E. Carlsons ovenfor citerede Arbejde, hvor der findes mange interessante Oplysninger om Geografiens Stilling i Tyskland.

\*\*) A. Supan: *Lehrbuch der Geographie nach den Principien der neueren Wissenschaft für oesterreichische Mittelschulen*. 6. Aufl. 1886.

\*\*\*) A. Kirchhoff: *Schulgeographie*. Halle 1886.

i Skridt med Barnets egen Udvikling. Undervisningen behandler først den nye Verdens usammensatte og for det unge Sind tillokkende Forhold for gradvis at fordybe sig i den gamle Verdens udviklede, splittede og vanskelige Kulturtilstande og Statsliv, og Fremgangsmaaden har desuden det store Fortrin, at Skolen paa en naturlig og organisk Maade kan afslutte med Fædrelandet og anvende hele det indvundne Udbytte til en virkelig Fordybelse i dets Geografi, medens vi i vor Mangel paa Methode eller upraktiske Bagvendthed nu kun repeterende vende tilbage til det, som Eleven i 10-Aars Alderen formaaede at tilegne sig, hvorved Fædrelandet i Virkeligheden bliver den mest forsømte Del af hele Kloden. En naturlig og heldig Afslutning paa hele Undervisningen opnaas endelig gennem et Kursus i *den almindelige Geografi*, der under stadig Henvisning til det alt lærte betragter Jorden som Himmelleget, altsaa dens astronomiske Forhold, Luftkredsen, Havet, Landet (Bjerge, Floder, Søer etc.), Planternes og Dyrenes Udbredelse og Menneskeracernes Fordeling og Liv paa Kloden — idet der ved en saadan Undervisning baade tilstræbes en Sammenfatning af det alt tilegnede Stof og en Uddybning af Elevens Opfattelse ved at optage det specielt tilegnede i et Overblik over Videnskabens Resultater paa dens forskjellige Felter.

Det er særlig paa det andet Trin, ved den specielle Beskrivelse af Jordens Lande, at den naturvidenskabelig-begrundende Fremgangsmaade skal komme til sin Ret og løfte Undervisningen op til en i Sandhed aandsdannende og udviklende Disciplin. Her er det, at Læreren i skarpe og sikre Træk skal tegne den store Kavsalmexus, der forbinder de geografiske Hovedfaktorer, og fremstille Jordkloden og dens Liv, med alle dets kalejdoskopiske Farver, som en Enhed. Levasseur, Poulikowsky og Oberländer\*) have skrevet fortrinlige Anvisninger og nedlagt en stor Sum af Lærdom, Skarp sind og Erfaring i deres Værker, medens Stauber indskrænker sig til at give en skeletagtig Disposition, hvis Over- og Underafdelinger det sommetider er noget vanskeligt at hitte ud af. Her maa et Exempel, en hurtig Pennetegning træde i Stedet for en lang theoretisk Udvikling. Jeg vælger Afrika som Æmne og antager at staa overfor en Klasse i 11aarige

\*) E. Levasseur: *L'Etude et l'enseignement de la Géographie*. Paris 1872.

P. A. Poulikowsky: *Desideratum d'un Cours de Géographie*. Paris 1875.

Oberländer: *Der geographische Unterricht nach den Grundsätzen der Ritterschen Schule*. Grimma 1879.



Drenge i en københavnsk Borger- og Realskole. Efter en kort Omtale af Verdensdelens Beliggenhed, Udstrækning og Form søger jeg strax at interessere dem for dens menneskelige Livsformer. Det er den sorte Verdensdel, det mørke Fastland, og ved Hjælp af et godt Typeatlas eller kunstnerisk udførte Vægtavler gjøres de bekendte med Racernes Udseende. Derefter følger en kort historisk Oversigt over disses Forhold til de „hvide“, Portugisernes Opdagelsesrejser i det 15.—16. Aarhundrede, Slavehandelens Indflydelse paa Forholdet og Verdensdelens Isolering, som først afbrydes med den nyere Tids store Rejseforetagender. Eleverne færdes med Barth og Lenz gennem Sahara Ørkenen, med Schweinfurth gennem Nubien og de øvre Nilegne til Nyam-Nyam Landet, med Baker Pascha arbejde de sig møjsommeligt igennem Nilens Plantebarrer, med Speke og Grant op om de store Søer. De færdes med Livingstone og Cameron i det Indres Savanna-øde, hvor Nætterne tilbringes i usle Græshytter og Dagene paa smalle Stier mellem 20 Fod højt Straa, de sejle med Stanley op ad Kongo og rejse med Serpa Pinto over Sydens høje Stepper. Paa denne Maade gjøres de Bekjendtskab med Beduinerne i Norden, med Negrene i Midten og Bantuerne i Syd, med Ørken, Græsøde, Urskov — med Livet i alle dets fremmedartede, rige og storslaaede Ytringsformer, og overalt ledsages Foredraget af passende Anskuelsesmidler: Billeder af Landskaber, Planter, Dyr, Mennesker, Vaaben\*) o. s. v., eller af Naturgjenstande, der ere bragte til Veje i dette Øjemed.\*\*)

\*) Nogle af de vigtigste tyske Anskuelsesmidler anføres her efter C. Carlson.

1. E. Hölzel: Geographische Characterbilder. 30 Billeder i Oljetryk à 8 Mark. Wien 1881—86. (Haandudgaven 1887. 7½ M.)
2. A. Kirchoff & A. Supan: Charakterbilder zur Länderkunde. Kassel 1884. 2 store Tavler i Farvetryk à 9 M.
3. A. Lehmann: Geographische Charakterbilder. Leipzig. 24 Vægtavler à M. 1,40.
4. H. Lentemann: Völkertypen. 6 Vægtavler i Farvetryk à M. 1,80. Prag.
5. A. Kirchoff: Rassenbilder zum Gebrauch beim geograph. Unterricht. 12 Billeder i sort à M. 1,20. Kassel.
6. A. Lehmann: Zoologischer Atlas.
7. H. Zippel & C. Bollmann: Ausländische Kulturpflanzen.
8. F. Hirt: Geographische Bildertafeln. — Allg. Erdkunde — Typische Landschaften etc. etc.

\*\*) Ved mange udenlandske Skoler findes smaa geografiske Museer. Prof. Umlauf i Wien har udarbejdet følgende Program for den Art Samlinger:

dervising vil fængsle alle Børn. Den vil brænde Navne som Nilen, Kongo, Viktoriasøen, Sahara o. s. v. med saadan Kraft ind i de smaa Hjørner, at de ikke saa let skulle glemmes, saa lidt som de mærkelige Naturforhold, der ere uadskillelige fra dem, og uden hvilke de blotte Navne ere noget nær værdiløse.

Naar dette Arbejde er gjort, samles Stoffet i sikre, overskuelige Rammer. Verdensdelen beskrives med Hensyn til I: Udstrækning, Beliggenhed og Verdensstilling, altsaa dens Størrelse, dens tropiske Beliggenhed, Grænser, Have o. s. v. II: Dens vertikale Beskaffenhed. Afrika er en Højslette omgiven af Randbjerge eller Kystterrasser og bestaar af et smalt Kystlavland, Terrasserne og den indre Højslette. Herpaa beroer III: dens Vejrlag, Varmen og Regnmængden. Paa den mest indtrængende Maade skildres, hvorledes den tropiske Sommerregn glider med Solen op og ned over Kontinentet og skaber de store Modsetninger (Sahara og Kalahari); dens Rigdom, Perioder, Aarstid-Vexlen; Monsun- og Vinterregnen i Kystlandene. De uhyre Regnmasser nære IV: Flodsystemerne, der som Vifter brede sig ud over Sommerregnets Terræn og paa Grund af Landets Bygning ad store Omveje søge til Havet og kun naa dette ved at gjenembryde Terrasserne. De ere derfor fulde af Fald, have spærret Evropæerne ude fra Landets Indre og have hidtil haft ringe Betydning for Handelen. V: Vegeta-

1. Billeder af Landskaber, Byer og monumentale Bygninger; Race- og Folketyper, Nationaldragter. Fotografier.
2. Modeller af Huse, Boliger, Telte, Skibe og andre Transportmidler.
3. Vaaben og Redskaber, enten i Original eller Model.
4. Møntsorter og Byttemidler (Kauri Muslinger, Perler, Glasstykker, Saltstumper).
5. Ejendommelige Industrifrembringelser: vævede, flættede og snittede Sager, Lakvarer, malede Ting, Afguder og Amuletter.
6. Forskjellige mineralske Prøver: Lava, Tuf, Ørken-sand, Stenarter etc.
7. Vigtige Naturalier af Dyreriget: Elfenben, Guano, Koraller, Hvalfiskeben, Kochenil etc.
8. Vegetabile Næringsmidler: Ris, Majs, Durra, Jordnød, Maniok, Oliven, Cacaonød, Brødfrugt, Dadler, Te, Sukkerrør etc.
9. Krydderier og Lægemedler: Chinabark, Betelblade, Muskatnød etc.
10. Garvnings- og Farvemidler, Harpikarter: Indigo, Kraprod, Mastix, Guttaperka, Kaoutschuk etc.
11. Textilstoffer: Bomuld, Jute, Manillahamp, Palmetrejler.
12. Træsarter: Bøg-, Iben-, Mahogni-, Teektræ, Korkbark o. s. v.

tionen er afhængig af alt, hvad hidtil er lært. Som en uhyre stor tropisk Højslette med Fastlandsvejrlag og Sommerregn bestaar Landets Vegetationsdække hovedsagelig af etaarige Græsarter, der i den vaade Tid gennemløbe en overdaadig Udvikling og brændes til Halm eller Støv i den tørre. Landet er afvekslende et vædemættet Drivhus og en overhed Ørk. Skovene, der kun kunne leve med regelmæssig Fugtighed, indskrænkes til Floddalene og Terrasseskraaningerne mod Havet. Landskabsformerne ere: Kystlandskabet — Parklandskabet paa Terrasserne — Græsødet paa Højsletterne (Ørkenlandskab i Syd og Nord) — Urskovene i Flod- og Bjærglandene. Derefter omtales Kulturplanterne og Verdensdelens kummerlige Fattigdom trods dens overdaadige Vegetation. VI: Dyrelivets Afhængighed af de forudgaaende Momenter illustreres fortrinlig ved den Forskjel, der er mellem det tørre og det vaade Afrikas mest fremtrædende, zoologiske Former. Hesten og Kamelen kunne ikke trives i Tropelandene, og disses store Tykhuder ikke nord for Sommerregnen. VII: Mennesket træder op. Racerne ere afhængige af det fysiske Grundlag. I det tørre Nordafrika lever krigerske, muhamedanske, arabisk-berbiske rkenfolk, i de vaade, overhede Ækvatorialegne fredelige, kvægopdrættende Sudannegere, paa de sydligere Højsletter mere kraftfulde Bantustammer og i Sydens Ørknere forkroblede Folkerester o. s. v.

Dette maa være nok som Prøve. Den Tap, hvorom hele Geografiundervisningen drejer sig, er den kavsale Sammenhæng, den „inderlige Forbindelse“ mellem Fænomenerne fra de forskjellige Faser. Det er denne Opfattelse, der har gjort Geografien til Videnskab, og det er den, der sejrrig skal føre den frem i Skolen. Beskriv, anskueliggør og forklar saaledes, at Geografien bliver en virkelig Skildring af Jorden, levende og malerisk som Originalen, forskelligartet og rig som denne, men alligevel en Enhed, sammenholdt af de store fysiske Grundlove, der beherske Kloden og dens Livsytringer. I vore Borger- og Realskoler savnes ikke selve det raa, geografiske Stof; vore Børn have vel ogsaa lige saa gode Evner og lige saa megen Tid til geografiske Studier som andre. Alle Fejlene ligge hos Skolen og Læreren. Det er først og fremmest Mangel paa Fordybelse i Stoffets organiske Sammenhæng, Mangel paa Opdragelse af Elevens Blik og Fantasi, Mangel paa inderlig Forstaaelse af de geografiske Love og Forhold, der gjør, at vore Elever tage et saa magert og tanketomt Udbytte med sig ud i det modne Liv. I geografisk Henseende betegner Præliminærexamen noget nær Toppunktet af dansk Dannelse. Vore Realskoler, vore Latinskoler og Seminarier slutte af med denne ubetydelige eller intetsigende Examen. De Medborgere, der have erhvervet sig en akademisk

Grad i Geografien, ere lige saa sjældne som hvide Lærker, og endnu have vi nok heller ikke høstet nogen Gavn af Universitetets Skoleembedsexamen. Hele Landet over er Undervisningen som Regel i Hænderne paa, geografisk set, uannede Mennesker, paa Filologer, Kapellaner eller Historikere, der dyrke deres egne videnskabelige Retninger, der med gammel-akademisk Foragt se ned paa Faget og anse det at kunne den Lærebog, de undervise efter, for tilstrækkeligt. Her i Landet kunne vi derfor egentlig slet ikke Geografi. Der er ikke 1 af 100 danske Studenter, der kan forklare en Kaartprojektion, som han daglig ser anvendt, der tilfulde forstaaer at læse et Generalstabskaart eller blot at maale ud paa et videnskabeligt Kaart med Gradnæt hvor langt der er fra Kjøbenhavn til Berlin. Der er sikkert kun yderst faa Studenter, som paa Grundlag af deres Latinskoledannelse kunne give blot nogenlunde ordentlig Besked om de evropæiske Hovedlandes fysiske, økonomiske og kulturelle Tilstande, eller som endog blot have de tarveligste Momenter af Geografiens Historie i deres Hukommelse eller have hørt om dem. Paa Grund af denne Mangel i vor Dannelse er den offentlige Menings Opfattelse af udenrigske Forhold ofte aldeles upaalidelig og barnagtig, og hvis vi ikke forandre Geografiundervisningens Stilling og skaffe et sundt Grundlag til Veje, vil den blive ved at være dette. — Vi vilde være naaede et langt Skridt fremad, hvis den overfladiske Dilettantisme, der hænger vor Geografiundervisning, kunde afhjælpes. Det er jo i højeste Grad glædeligt og tidsvarende, at Universitetet ad Aare vil forsyne os med Skoleembedsmænd, der paa videnskabelig Maade have studeret Geografi; kun maa det beklages, at Forsyningen foregaar sparsomt og langsomt, og at Bestræbelserne snarere synes beregnet paa de ufødte Slægter end paa den Generation, vi ere i Færd med at opdrage. Spørgsmaalet er aktuelt og maa hurtigst mulig løses. Det forekommer mig, at ligesom Staten hidtil i en Aarrække har ladet afholde Sommerkurser i de mest forskjellige Fag for Lærere Landet over, saaledes kunde den ogsaa udstrække en hjælpende Haand til det mest forsømte Fag, til Skolens Askepot — Geografien. Et Kursus, der omfattede et Par Sommerferier, daglige Øvelser i 10—11 Uger, der særlig lagde an paa at føre Deltagerne ind i Videnskabens Hovedpunkter og Methode, der ikke saa meget gik ud paa at meddele nyt Stof som nye Synsmaader, og der benyttede vore righoldige Samlinger som Illustrationsmidler — et saadant Kursus vilde hverken savne Deltagelse hos Danmarks Lærerstand eller Betydning for den nye Slægts Uddannelse, og desuden vilde det være et Forsøg paa for vort Vedkommende at lystre det almén-evropæiske Felt- raab: „Skaf Lærere, skaf veleinstruerede, indsigtfulde Lærere i Geografi!“